

Український незалежний центр політичних досліджень

Моніторинг політики ідентичності (-тей)

1 січня-31 січня 2018 р.

Під політикою ідентичності (-тей) ми розуміємо комплекс рішень, дій та заходів з боку уряду, парламенту, Президента (а також незалежних політичних, суспільних гравців, які впливають на дії влади), спрямованих на формування соціогуманітарної сфери задля інтеграції національної спільноти, проведення мовної політики та політики в царині міжнаціональних стосунків. Ключові категорії: мовна політика, політика у сфері міжрелігійних та міжетнічних стосунків, політика пам'яті та політика щодо деокупації Кримського півострова та ситуації в ОРДЛО.

У тексті моніторингу фіксуватимуться рішення, політичні оцінки, заходи з означених напрямків, які впливають на соціогуманітарну сферу, формування соціального та людського капіталів, ситуацію в сфері потенційних суспільних конфліктів чи їх превенції. Такий огляд щомісяця здійснюватимуть експерти УНЦПД*.

КЛЮЧОВІ ПОДІЇ

Протягом січня 2018 р. головні події у сфері політики ідентичності стосувалися питань мовної політики, міжрелігійних взаємин, політики історичної пам'яті і подій у Криму та ОРДЛО. Певного поступу вдалося досягнути у діалозі з представниками Румунії стосовно мовної складової закону України «Про освіту». Водночас діалог з Угорщиною залишається напруженим. Попри рішення Венеційської комісії щодо прийнятності українського закону про освіту угорські політики заявляють, що українська сторона здійснює політику обмеження мов національних меншин.

Значного суспільного резонансу набули питання міжцерковних відносин, обговорення ситуації, що склалася навколо УПЦ (МП) в Україні, зокрема було проведено декілька акцій протесту проти діяльності УПЦ(МП), спричинених відмовою священника УПЦ (МП) у Запоріжжі відспівувати дитину, яка була хрещена в УПЦ (КП). Це викликало дискусії стосовно ролі УПЦ (МП) в українському суспільстві.

У сфері політики пам'яті відбулася низка комеморативних заходів із вшанування 100-річчя проголошення незалежності УНР, битви під Крутами та дня соборності України. Тим часом наприкінці місяця Сейм Польщі ухвалив законопроект про заборону пропаганди так званої «бандерівської ідеології», чим викликав нову хвилю загострення українсько-польських відносин.

У січні ситуація на тимчасово окупованому Кримському півострові була позначена низкою обшуків та арештів кримськотатарських активістів. Актуалізується питання руйнування культурної спадщини кримських татар внаслідок так званої реставрації Ханського палацу в Бахчисараї.

* Огляд підготовлено експертами УНЦПД в рамках проекту Демократія та реформи в період конфлікту: виклики та рішення", що реалізується за підтримки Національного фонду демократії (США). Висловлені в ньому думки є авторськими і не обов'язково відображають погляди Національного фонду демократії. Публікація випускається українською мовою в електронному варіанті. Електронну версію видання розміщено на сайті УНЦПД за адресою: www.ucipr.org.ua

У січні 2018 р. президент РФ висловлює неофіційні пропозиції щодо повернення Україні захопленої у Криму військової техніки, насамперед військових кораблів. Такі заяви представників російської влади розцінюються як чергова політична маніпуляція.

З 16 січня у Верховній Раді тривали дискусії щодо закону «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету над тимчасово окупованими територіями Донецької та Луганської областей». Політичні протистояння вилилися в 673 поправки до законопроекту. Зрештою, 18 січня закон, з низкою поправок, був прийнятий. Згідно з законом, розширюються президентські повноваження щодо проведення політики стосовно тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, а Росія визнається державою-агресором, на РФ покладається відповідальність за окупацію українських територій.

У середині місяця на непідконтрольній українській владі території Донбасу припинив роботу оператор мобільного зв'язку «Водафон», що ускладнило зв'язок між українськими територіями та ОРДЛО. Протягом січня бойовики неодноразово порушували «святкове перемир'я». Втрати українських військових за січень склали 14 осіб.

Події

- 11 січня 2018 року міністр закордонних справ України здійснив робочу поїздку до м.Чернівці, в рамках якої провів зустріч із міністром закордонних справ Румунії Теодором Мелешкану. Керівники зовнішньополітичних відомств обговорили актуальні питання порядку денного українсько-румунських відносин. Сторони досягли домовленостей щодо потреби напрацювати спільний документ для імплементації нового Закону України «Про освіту», зокрема його 7 статті, яка стосується використання мов у навчальному процесі*.
- 23 січня директор Українського центру оцінювання якості освіти Вадим Карандій повідомив, що російську мову виключено з переліку предметів, з яких у 2018-му складатимуть тестування. Причиною виключення предмету з переліку був невеликий попит на нього серед випускників українських шкіл.
- 25 січня уряд Румунії прийняв рішення про підтримку освіти румунською мовою в Україні. Планується надати 1000 щомісячних стипендій на суму 200 румунських леїв кожна для учнів середніх навчальних закладів з числа етнічних румунів, які постійно проживають в Україні і мають вагомні здобутки в навчанні. Також буде надано можливість для підвищення кваліфікації та стажування для 300 викладачів, які викладають румунською мовою або румунську мову в навчальних закладах України.

Заяви

- 15 січня глава МЗС Угорщини Петер Сіярто заявив, що Україна утискає права нацменшин щодо використання рідних мов. За його словами, замість пом'якшення конфліктів Україна вносить нові пропозиції щодо обмеження використання мов нацменшин**.
- 18 січня міністр закордонних справ Угорщини П. Сіярто на спільній прес-конференції, яку він дав разом з головою Товариства угорської культури Закарпаття Л. Брензовичем у Будапешті, заявив, що угорський уряд готовий до консультацій з вищими посадовими особами України в питанні освітнього законодавства, але тільки в тому випадку, якщо компроміс буде задовольняти угорців Закарпатської області.

* <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/62334-ukrajina-ta-rumunija-domovilisya-napracyuvati-spilynij-dokument-shhodo-implimentaciji-novogo-zakonu-ukrajini-pro-osvitu>

** <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-has-always-wanted-a-relationship-based-on-mutual-respect-with-romania>

Події

- 29 січня була презентована перша редакція проекту «Концепція мовлення нацменшин», підготовленого командою ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України» (НСТУ). Менеджери НСТУ пропонують кардинально змінити підхід до роботи і запровадити низку нововведень. Зокрема, програми про різні етнічні групи мають виходити українською з додатковим субтитруванням мовою нацменшини; пропонують створення єдиного Центру мовлення нацменшин на всеукраїнському рівні, редакція міжнародної співпраці й перекладу має розташовуватися в Києві, а на Закарпатті, Одещині й Буковині будуть власні кореспонденти, які висвітлюватимуть діяльність нацменшин. Також програми про нацменшини мають бути цікавими іншим регіонам. Проект «Концепція мовлення нацменшин», запропонований НСТУ, зазнав критики з боку представників національних меншин. Публічне обговорення концепції за участі представників нацменшин заплановане на 13 лютого 2018 р.*

Події

- 4 січня в Запоріжжі священник УПЦ (МП) відмовився відспівувати дитину, яка трагічно загинула через самогубця. Приводом відмови стало те, що дитину хрестили в Київському патріархаті. Внаслідок події блогер із Запоріжжя Юрій Гудименко запустив в Фейсбуці флешмоб «Принеси ляльку». Активіст запропонував українцям щодня приносити ляльки до храмів УПЦ (МП), «щоб кожен розумів, що ця церква зробила»*.
- 8 січня кілька десятків представників радикальної націоналістичної організації «С14» заблокували в'їзд до Києво-Печерської лаври. За словами учасників, вони протестують «проти ФСБ» і відмови священників відспівувати загиблих українських військових і цивільних осіб, хрещених не в церкві Московського патріархату. До протестувальників вийшов настоятель Києво-Печерської лаври владика Павло. Між ним та протестувальниками відбулися словесні сутички, під час яких настоятель заявив, що Крим ніколи не був українським, і що його передача Україні в 1954 році була незаконною.
- 10 січня активісти молодіжного крила НВР «Правий сектор» («Права молодь») разом з активістами руху «Традиція і порядок» провели пікет під Благовіщенським кафедральним собором у Харкові. За словами активістів, пікет був проведений у рамках всеукраїнської акції «Принеси ляльку», пов'язаної з відмовою представників УПЦ (МП) відспівувати дитину, хрещену в УПЦ (КП).
- 11 січня московський протодиякон Андрій Кураєв опублікував фото офіційного бланку Сімферопольської і Кримської єпархії УПЦ (МП), на якому будь-які згадки про Україну та УПЦ, до якої належить єпархія, відсутні. Інші спостерігачі відзначають, що в адресі сайту Кримської єпархії <http://crimea-eparhia.ru> також вказано російський домен «ru», що виводить сайт з загальноукраїнського проекту УПЦ «епархія.church.ua»**.

* https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_society/69602/

** https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/69724/

Нормативно-правові акти

- 26 січня Сейм Польщі ухвалив законопроект про Інститут національної пам'яті. Прийнятий закон стосується визначення злочинів українських націоналістів та українських організацій, що співпрацювали з Третім рейхом, а також можливості відкриття, відповідно до ст. 55 прийнятого закону, кримінальних проваджень проти осіб, які заперечують ці злочини. За заперечення «злочинів бандерівців» передбачений штраф або позбавлення волі на строк до 3 років*.

Події

- 1 січня в Україні було проведено 57 масових заходів з нагоди 109-ї річниці від дня народження Степана Бандери. У масових заходах узяли участь понад 6,5 тисячі осіб. До охорони громадської безпеки були залучені майже 1,3 тис. поліцейських і понад 730 військовослужбовців Національної гвардії України. Конфліктів і зіткнень зафіксовано не було, повідомив перший заступник міністра внутрішніх справ Сергій Яровий*.
- 22 січня відбулося святкування Дня соборності України та 100-річчя проголошення незалежності УНР. У рамках святкування відбувся флешмоб «Живий ланцюг соборності» на мосту Патона. Учасники акції об'єднали два береги Дніпра «живим» ланцюгом. Також був проведений Національний круглий стіл «Єдність заради перемоги». У заході взяли участь експерти, громадські та політичні діячі. Низка заходів, присвячених Дню соборності та 100-річчю проголошення незалежності УНР, відбулася в регіонах України.
- 29 січня відбулося відзначення 100-річчя бою під Крутами. У рамках вшанування події відбулася низка поминальних заходів, присвячених загиблим у тому бою. На заводі «Арсенал» пройшла реконструкція подій бою, після чого відбулася смолоскипна хода від Арсенальної площі до Аскольдової могили, присвячена героям Крут. Також в рамках відзначення 100-річчя бою під Крутами відбулися літературно-мистецькі заходи**.

* <https://narodna-pravda.ua/2018/01/02/den-narodzhennya-bandery-v-ukrayini-vidznachyly-fakelnymy-marshamy/>

** <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2391286-ak-vidznacatimut-100ricca-bou-pid-krutami-programa-zahodiv.html>

Нормативно-правові акти

- 18 січня Верховна Рада ухвалила проект закону №7163* про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету над тимчасово окупованими територіями Донецької та Луганської областей. Відповідно до документу, Росія визнається державою-агресором, на яку покладається відповідальність за окупацію українських територій. Новацією законопроекту стало фактичне переформатування АТО в «заходи із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі й стримування збройної агресії РФ». Повноваження з керування військовими і правоохоронними підрозділами на Донбасі переходять від СБУ до Генерального штабу, який очолює Збройні Сили України. Згідно з новим законом, значно розширюються повноваження Президента щодо проведення політики стосовно ОРДЛО. Зокрема, до компетенції Президента належить затвердження положення про Об'єднаний штаб, який буде визначати межі тимчасово окупованих територій, також Президент призначатиме командувача Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ. Початок і завершення заходів в ОРДЛО, визначення і затвердження факту остаточного виведення російських збройних формувань визначатимуться окремими рішеннями Президента України.

Події

- 3 січня була опублікована резолюція конференції «Крим 2014-2017: анексована культура», що пройшла у Києві 27 грудня 2017 року за підтримки міністерства Культури України. У резолюції вказується, що політика РФ в Криму спрямована на штучну зміну етнічного складу населення півострова, а в мовній, історичній і культурній сферах вона є «політикою етноциду з метою повної колонізації півострова». У резолюції також йдеться про те, що законодавчі зміни в РФ після анексії Криму полегшили вивезення музейних колекцій з території півострова. Резолюція також звертає увагу на катастрофічний стан нерухомих пам'яток кримськотатарської культури і говорить про те, що такий підхід є «спробою остаточного злочинного знищення історичної пам'яті і ревізії історії»**.
- 8 січня в Херсоні суд обрав запобіжний захід колишньому так званому міністру охорони здоров'я підконтрольного Кремлю уряду Криму Петру Михальчевському – один місяць утримання під вартою.
- 10 січня стало відомо, що в Севастополі розгорнуто другий дивізіон зенітно-ракетного комплексу С-400. Його завдання – контролювати повітряний простір над Чонгаром і Армянськом на кордоні з Україною***.
- 11 січня припинив роботу останній український мобільний оператор, який працював у ОРДЛО, – «Водафон». Компанія заявляє про обрив кабелю, в угрупованні «ДНР» говорять про диверсію.
- 16 січня у Криму підконтрольний російській владі Роздольненський районний суд засудив В. Балуха до трьох років і семи місяців колонії-поселення і штрафу в розмірі 10 тис. рублів.

* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62638

** http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245321825&cat_id=244913751

*** http://news.eizvestia.com/news_politics/full/1001-rossiya-razvernet-v-okkupirovannom-krymu-vtoroj-kompleks-s-400-triumf

Події

- 19 січня в МЗС відбулося спеціальне засідання Національної комісії України у справах ЮНЕСКО щодо дій РФ в Ханському палаці у Бахчисараї. Констатувалося, що ситуація в царині культури на території окупованого Росією Криму викликає глибоке занепокоєння та обурення діями окупаційної влади, які фактично проводять масовий, добре спланований наступ на унікальний мультикультуралізм на Кримському півострові. Зокрема, «реставраційні роботи» на території пам'ятки національного значення України, невід'ємної частини культурної спадщини кримськотатарського народу – Ханського палацу в Бахчисараї, реальну загроза знищення історичної і культурної цінності цієї пам'ятки, включеної до Попереднього списку для внесення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО ще в 2003 році.
- 23 січня Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення оприлюднила дані моніторингу шести українських інформаційних і розважально-інформаційних телеканалів щодо висвітлення тем АТО і окупації Криму. Дослідження показало, що розважально-інформаційні телеканали виділяють для висвітлення ситуації в ОРДЛО 2,2% ефіру, інформаційні – 8,4%. Темі Криму відведено ще менше – 0,1% ефіру – розважально-інформаційних телеканалів і 2,2% – інформаційних. Загалом телеканали присвятили всього лише 51 хвилину тижневого ефіру темі окупації Криму. З шести каналів сюжети про події на півострові показали «1+1», ICTV, «Інтер», «Україна». В ефірах UA:Перший і НТН про Крим взагалі не згадувалося*.

Заяви

- 11 січня президент РФ В. Путін заявив, про можливість повернення Україні захопленої у Криму військової техніки, яка непридатна для використання і потребує затратних ремонтних робіт. Такі пропозиції Кремля розцінюються українськими політиками як чергова маніпуляція з боку російської влади**.

Підводячи підсумки, зазначимо, що у сфері політики ідентичності значну вагу зберігатимуть питання мовної політики, зокрема щодо мови освіти, які потребуватимуть подальшого вдосконалення та узгодження з представниками національних меншин. Не менш важливими будуть питання політики історичної пам'яті з огляду на прийнятий Сеймом Польщі закон про заборону «бандерівської ідеології». Відповідно, слід очікувати нового загострення українсько-польських стосунків у сфері історичної пам'яті. Також можливе загострення ситуації у релігійній сфері, зокрема довкола діяльності УПЦ (МП). Однією з найважливіших тем для українського суспільства залишається встановлення миру в Україні, тому слід очікувати, що продовжуватиметься діалог стосовно врегулювання ситуації на Донбасі, зокрема щодо введення на територію конфлікту міжнародного миротворчого контингенту. Однак найбільш нагальними залишаються питання припинення вогню на лінії розмежування та відновлення мобільного зв'язку в ОРДЛО.

* <https://www.nrada.gov.ua/rezultaty-monitoryngu-natsionalnoyi-rady-stosovno-vysvitlennya-rozvazhalno-informatsijnymy-telekanalamy-sytuatsiyi-na-shodi-shhodo-okupovanogo-krymu/>

** <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2380903-povernenna-tehniki-z-krimu-eksperti-prokomentovali-sedrist-putina.html>